

LEGENDE EN WAARHEID

Wij hebben vroeger beloofd nader te zullen spreken over de onderwaterzetting van het IJzergebied; immers de werkzaamheden onder Kogge's leiding aan het Oud Veurne Sas waren niet voldoende om nog bijtijds den vloed over het zoo bedreigde terrein te brengen en den aanval van 's keizers troepen te stuiten.

't Is een zonderlinge geschiedenis, die van de « overstroming » waarover allerlei legenden de ronde doen en zooveel verwarring heerscht. De schuld van die legenden ligt bij ons legerbestuur! Dit wist trouwens van de overstroming zelf al heel weinig. Al was het zoo niet bedoeld, toch lazen we die bekentenis van een legeroverste zelf, waar deze schreef: « Niemand in het Belgisch leger, niemand in eenig land ter wereld, zonder twijfel, had de mogelijkheid voor ons voorzien eens de stelling van den IJzer te moeten verdedigen tegen een vijand, komende uit het Oosten. 't Is tegelijk zeggen, dat ook nooit, voor Oktober 1914, de Belgische staf in die gedachte de eigenaardigheden van Veurne-Ambacht en bijzonder, zijn waterstel, bestudeerd had. (1).

En een andere zonderlinge uitlating van legerkringen is de volgende: « Het gedacht — een geniaal gedacht, laten wij het openhartig zeggen, — om het gebied tusschen den IJzer en den spoorweg Dixmuiden-Nieuwpoort, onder water te zetten, komt van het opperbevel van 't Belgisch leger ». (2).

Een geniaal gedacht! 't Is veel gezegd! En de man, die deze woorden schreef in zijn blijkbaar onbegrensde bewondering voor de legeroverheid, schat « genie » wel niet hoog, dat hij het zoo mild toedeelt, want de eenvoudigste boer van Veurne-Ambacht wist immers, hoe de streek gemakkelijk onder water kon gestoken worden. Daarvoor hadden hij en vooral zijn voorouders te veel last gehad van overstroming.

(1) Legerbode van 2 November 1919. Nota van luitenant-kolonel Nuyten.

(2) Legerbode van 12 October 1919.

Maar de Belgische Staf wist dat dus niet en had het nimmer bestudeerd... 't Is waar, een vijand kon ook uit 't Westen of van over zee komen..., maar zulks scheen nu een te « geniaal » denkbeeld om het nader te overwegen; nog is het waar, dat in Augustus 1914 de vijand uit het Oosten op onrustwekkende wijze Westwaarts trok, al wierpen sommige dagbladschrijvers hem met bewonderenswaardige hardnekkigheid telkens terug over den Rijn; en in September werd die opmarsch nog al angstiger, doch nog bleek het al te « geniaal » te kunnen vermoeden, dat West-Vlaanderen uithoek kans zou hebben in de aftochtslijn te geraken.

Och, dat verloren hoekje! Had men vroeger zelfs niet het garnizoen van Nieuwpoort weggenomen?

Dachten onze legeroversten dus blijkbaar aan geen onderwaterzetting, tot er zich een « genie » openbaarde, vreemdelingen overwogen die kans dan toch wel, namelijk Engelsche officieren, zooals wij nu zullen verhalen.

Aan de vermaarde sluizen van Nieuwpoort was een talrijk personeel, dat onder de bekwame en degelijke leiding stond van den sasmeeester Dingens, die in 1914 reeds meer dan 40 jaar aan den dienst der wateringen gehecht was. Hij kan u lang zitten vertellen over den bouw der beroemde sluizen in 1876-1878, waaraan hij meegewerkt had. Ofschoon geen geboren Nieuwpoortenaar toonde hij steeds groote liefde voor het oude, historisch stadje en, toen wij onlangs met hem bij de ruïne van den Tempeliersstoren stonden, en hij mij eenige bijzonderheden meedeelde over het merkwaardig bouwwerk, ook nu bezweken onder het woest geweld, trilde er nog en smartelijke toon in zijn stem. Had hij dus achting voor Nieuwpoort, wel Nieuwpoort bezat er ook voor hem. Zeer bevriend was hij met vader Deswarte, en sedert 1876 zetelden zij samen in het bestuur van het Willemsfonds. Terecht mocht hij bij het jubelfeest van 18 Augustus 1901, het ver-

slag mede onderteekenen, waarin onder meer gemeld stond:

« In Vlaanderen Vlaamsch » was immer onze leus; ook werden onze taalrechten nooit uit het oog verloren; geen omstandigheid ging voorbij of wij sprongen op de bres om aan de Vlaamsche taal de plaats te doen toekennen, die haar toekomt in het onderwijs, in het rechts- en krijgswezen en in allerhande bestuurlijke zaken. Aan Koning, Ministers, Senaat, Kamer der Volksvertegenwoordigers, Provincie- en Gemeenteraad werden talrijke verzoekschriften gezonden om de rechten onzer moedertaal te verdedigen, waar zij mochten gekrenkt zijn. Wij namen deel aan talrijke Vlaamsche feesten en betoogingen

talrijke portretten van Nederlandsche schrijvers en kunstenaars ».

En hoe zou het ook anders kunnen geweest zijn in dit gewest, waar de ziel der keerlen nog woonde?

En van nog tal van andere vereenigen maakte de heer Dingens deel.

Zijn Nieuwpoort!

't Lag daar zoo bekoorlijk in een hoekje tusschen de duinen en de IJzerhaven, en 's zomers konden de roode daken in zulk een warmen toon gloeien tusschen 't weelderig groen der hoge boomen van de wallen en de groote tuinen achter de oude heerenhuizen.

« 'k Zie mij zoo geren, in 't zonnengeweld, Die oude rood dakpannen bloeien. »

In het overstroomde IJzergebied

als die van den wereldberoemden Conscience en van den onsterfelijken Peter Benoit, aan den Vlaamschen optocht ter gelegenheid der onthulling van het standbeeld van J.-Fr. Willems, enz.; wij stortten volgaarne onzen penning tot het oprichten van een praalgraf aan Conscience, aan Van Beers, enz.; wij verleenden onze geldelijke ondersteuning aan het voortzetten der uitgave van het Nederlandsch Woordenboek en werkten geestdriftig mede tot het verspreiden van Vlaamsche dagbladen. — In onze boekzaal berusten onze archieven, die een klaar bewijs daarstellen van ons werkzaam leven. Daar ook zijn goede Vlaamsche muziek en Vlaamsche liederen voorhanden; daar ook prijken reeds

zong Gezelle, die 't schoon van Vlaanderen genoot op zijn wandelingen en reizen, bij 't mijmeren en 't dichten.

Van de duinen hebben wij menigmaal Nieuwpoort beschouwd, zoo 's zomersavonds, als 't goud der zinkende zon de hoge ramen der Gothische kerk of van 't Duinenhuis blinken deed of 't grijs van den middeleeuwschen Tempeliersstoren toetste... Een zware klok luidde en de lichtere van Lombardzijde antwoordde en toen begonnen al de torens van Veurne-Ambacht, van 't wijde Keerlenland te bingelen, te tingelen, te zingen, en legde de IJzerstreek zich ter ruste.

O, die klokken!...

Uw hert is van metaal gegoten
toch blijft het voor geen mensch gesloten
gewijde klok!
Gij hangt zoo hooge, ik ga zoo leege
och, helpt de menschen, kranke en veege
gewijde klok!
En dat uw klank in 't ronde vliege,
't zij lief of leed aan sponde en wiege
gewijde klok!
Gij zegt aan elk het lang verleden,
de mede- en wederspoedigheden,
gewijde klok!

't Lang verleden van Nieuwpoort!

't Stadje lag daar zoo stil, zoo rustig,
zoo klein... Maar al die tuintjes en vel-
den om de stad, waren gedrenkt met
bloed, bloed van Keerlen en Fransche
edelen, van Walen, Duitschers, Engel-
schen, Spanjaarden, Hollanders, Zeeu-
wen, Friezen...!, die in den loop der
eeuwen hier streden.

Koningen, prinses, graven, de voor-
naamste veldheeren hadden begeerig de
veste beschouwd en om haar bezit de
beste plannen ontworpen, de geweldig-
ste enginen samengesteld, legers gewor-
ven, schepen gebouwd, velden onder
water gezet.

En waarom, zoo vroeg men zich af.,
bij 't beschouwen van dit kalme, uitge-
storven stadje, waar de menschen tevre-
den waren met hun klein wereldje, hun
kleine belangen, hun kleine omstandig-
heden...?

't Lang verleden... En mede- en weder-
spoedigheden...

Wederspoedigheden, vele! Oorlog,
pest, brand...

Maar nu was het de tijd van rust, en
stille welvaart, een « peiselijk » leven...

In de haven voer al eens een over-
zeesche boot met kolen binnen... Overi-
gens kwamen er slechts de visschers-
schepen.

's Zomers lokte Nieuwpoort-Bad veel
vreemde gasten en dan zag men in de
straten kleurige toiletten, hoorde men
geschetter, gelach, vroolijk gesnap,
klonk er Duitsch, Fransch, Engelsch...

Maar de herfstwinden en nevelen ver-
joegen de bezoekers en 't werd weer stil
en doodsch te Nieuwpoort en de vreem-
deling, die dan nog verscheen, werd uit
die oude huizekes, met de groene lui-
ken en vooruitspringende dakvensters,
nieuwsgierig nagestaard, als wilde men
hem met den blik vragen, wat hem hier
buiten 't seizoen toch wel voeren mocht.

Nieuwpoort behoorde tot die lange rij
van sluimerende stedjes, welke in 't
Noorden van deze zelfde historische

streek, 't Keerlenland, begint met Aar-
denburg en Sluis en verder Lissewege,
Damme, Oudenburg, Nieuwpoort, Dix-
muiden, Veurne bevat en in Fransch-
Vlaanderen eindigt met Hondshoote,
Winoksbergen, Broekburg en Grevelin-
gen. En, of ge op de wallen van Sluis
of van Nieuwpoort of van Grevelingen
wandelt, ge krijgt er de zelfde indruk-
ken, ge ziet er 's zomers den krans van
groen, ge hoort er 's winters 't doordrin-
gend ravengekras uit de hooge kale boe-
men, en, daar binnen de veste, in de
ruime ouderwetsche woningen en ver-
laten pakhuizen heerscht dezelfde stilte:
overal zijn het dezelfde rustige straten,
hier wijder, daar smaller, begrensd door
oude huizen met puntgevels of armtie-
nige gebouwtjes van lateren datum;
straten met 't gras tusschen de steenen,
en die allerdroevigst eindigen ergens op
een wal of een akker, welke vroeger
ruime woningen en kerken droeg, of bij
een bruggetje over een traag vlietend
watertje, ook een overblijfsel van iets
grooters.

Zoo'n straat van Nieuwpoort eindig-
de bij den Tempeliërstoren, of Duiven-
toren, die eenzaam, maar indrukwek-
kend buiten de vesten verrees.

De Duitschers hadden hem nu be-
schoten, gehavend, gewond, maar kon-
den hem nog niet vernielen.

Och, wat heeft die toren misdaan!
't Was een stuk van Nieuwpoorts eigen-
aardig leven. 't Is waar, vroeger behoor-
de hij bij een prachtige kerk die aan den
oorlog ook al geofferd werd. Maar nu...
Och de menschen uit de buurt legden
boontjes op zijn platform te drogen,
omdat de wind zoo krachtig door den
trapkolker drong en knapen snelden vlug
de steenen treden op, om van daar boven
de zee te zien, welke zij dra bevaren zou-
den, ingelijfd bij 't gilde der visschers,
die we wel eens « de groote verlatenen »
noemden, daar hun vak in ons land van
geweldige industrie weinig werd geteld.
Maar ook menige loods, die nu de vreem-
de boot naar Oostende of Antwerpen
koerst, heeft als jongen dikwijls van den
Tempeliërstoren den blik over de golven
laten gaan, de golven welke hem lokten
en wenkten, omdat de zeemanswaard hem
in 't lijf zat.

En men vertelde elkaar de eigenaar-
dige legenden.

Maar nu was 't weer oorlog geworden
en Nieuwpoort kwam in den dooden-
dans.

Dingens was vast besloten op zijn post
te blijven en zijn personeel met hem.
Ze meenden het in heiligen ernst, deze
stoere mannen, wanneer ze het zeiden,
dat ze alles, alles voor het benarde land
wilden doen en ze begrepen, hoe de sleu-
tel van Veurne-Ambacht, hun stelsel van
sassen van groot gewicht zou zijn, al
hadden ze geen geniale gedachten, welke
de Legerbode zoo grif aan het opper-
bevel toekent.

Op 8 Oktober traden vier Britsche offi-
cieren, die waarschijnlijk tot den staf
behoorden, het bureel van den sluis-
meester binnen. 't Waren de eerste ver-
tegenwoordigers der legers, welke wel-
dra in dit gebied zulk een geweldige
worsteling zouden aangaan. Ze verzoch-
ten den heer Dingens over de telegrafi-
sche en telefonische toestellen te mogen
beschikken, waarmee de ambtenaar da-
gelijks zijn verslagen over den water-
stand ontving en verzond. Hier in dit
gebouw toch kwamen om zoo te zeggen
al de draden van het ingewikkeld wate-
ringstelsel samen; hier kon men u aan-
duiden hoe de stand was in al die kana-
len en trekvaarten, hier berustte de sleu-
tel van het gebied, dat ons legerbestuur
nooit bestudeerd had. En Dingens hield
dien sleutel in de hand.

De officieren belden Roeselare op, wat
hun niet gemakkelijk viel, vanwege de
eigenaardige uitspraak der Fransche
taal.

De sluismeester was hun behulpzaam.
De ambtenaar van het hoofdkantoor
bromde op den duur, omdat de Britten
meenden, dat zij alleen maar te telefo-
neeren hadden met nummer twee —
« doux » zeiden ze — te Roeselare, ter-
wijl ook zoo veel anderen op aansluiting
wachtten, maar de vreemdelingen toon-
den zich ondanks alles zeer beleefd en
korrekt.

Twee dagen later, den 10en, versche-
nen twee andere Britsche opperofficie-
ren, die goed Fransch spraken en den
heer Dingens om een vertrouwelijk on-
derhoud verzochten. De sluismeester
leidde hen in zijn bijzonder kantoor en
dadelijk bleek het, dat deze buitenlan-
ders wel aan een onderwaterzetting
dachten en daarvoor niet de openbaring

van een genie verbeidden, doch zich
richtten tot den man, die hun het best
inlichtten kon.

Ze spreidden een stadkaart op de tafel
uit en vroegen of het mogelijk zou zijn
het terrein tusschen het kanaal van
Plasschendale en de duinen onder water
te zetten. De heer Dingens moest niet
lang wachten om ontkennend te ant-
woorden.

— Onmogelijk! zei hij. En hij toonde
duidelijk aan waarom niet.

Men zou dan alleen kunnen werken
met de Plasschendaalsche vaart en te
weinig water krijgen voor zulk een uit-
gestrekt gebied. En bovendien, wat
baatte het nog, zoo men niet geheel
meester was van dat kanaal!

Te Nieuwpoort kon men slechts ge-
durende twee uur water steken, terwijl
de vijand, zoo hij Oostende in zijn macht
had, tien uur tijd had om dit water te
loozen. En de weg Oostende-Nieuwpoort
zou toch nooit geheel blank staan; daar-
toe lag hij te hoog, op sommige punten
zelfs 8 meter boven null. Bovendien ble-
ven de duinen natuurlijk in elk geval
droog.

Dingens bewees dat alles nog nadat
en de officieren begrepen zijn verkla-
ring.

Maar de sluismeester kende een ander
plan. Men kon een breeden vloed leggen
tusschen de twee legers in het IJzerge-
bied. Hij verklaarde dan het project,
dat in hoofdzaak overeen stemde met
de bewerking welke wel door Kogge za-
gen verrichten.

— Non, non, ce n'est pas ça! Ostend!
wedervoor de oudste van de Britten.

De vijand moest ongehouden worden
voor Oostende, zoo was de bedoeling.

De heeren vertrokken na Dingens be-
dankt te hebben en verzekerden hem,
dat alles goed zou gaan.

Dit bezoek was voor den plichtvollen
ambtenaar een aansporing om nog ern-
stiger zijn personeel te wijzen op al het
gewichtige van dezen post, aan de sas-
sen, en ieder was dan ook vast beslo-
tenen dan ooit tot 't laatste zijn taak te
vervullen.

Den volgenden dag — 't was nu Zon-
dag 11 Oktober — ontving de heer Din-
gens aan de sluizen eenige mannen der
genie — niet van « 't genie » door den
schrijver in De Legerbode vermeld —

maar van de bekende afdeeling in het leger. En al dadelijk grepen de soldaten eenige werktuigen vast, als om zonder uitstel aan den arbeid te gaan tot verdediging van het terrein, doch tot zijn verbazing zag de sluismeester dat hun bedoeling slechts was brandhout te bemachtigen.

— Wat gaat ge doen? vroeg hij verschrikt.

— Eten koken... en we moeten dus een vuurtje stoken.

— Maar ge pakt mijn alaam! Ik heb die dingen noodig om de valdeuren te openen.

— Gebruik er koorden voor, we moeten toch onzen fret gereed maken. En nog, waar ge u mee moeit! Morgen is het hier al militair en zullen wij ons met de sluizen bezig houden en hebt gij niets meer te vertellen!

— Goed, dat zullen we zien, maar nu ben ik nog meester en dus voor alles verantwoordelijk, en ge moet dat gerief gerust laten.

De genisten lieten deze werktuigen dan liggen, maar zochten een anderen buit, en kaptten den steel van schoppen waarmee men 's winters het ijs brak, en van haken tot brandhout. Zoo was de eerste kennismaking met den legerdienst, welke bouw- en waterwerken onder zijn bevoegdheid had.

De vier Engelschen, die op 8 Oktober gekomen waren en nog altijd in Dingens' bureel zetelden, gingen dien Zondagmiddag heen; ze dankten hun gastheer voor al zijn minzaamheid en hulp. Hun plaats werd dadelijk ingenomen door een onder-luitenant en een sergeant onzer genie, die zich veel minder beleed toonden en onmiddellijk als meester optraden. Zij ook waren bezielde, door den geest, dat een burger in oorlogstijd niet meer meetelde, en alles militair werd en dus militairen de macht hadden. Zij verboden zelfs den sluismeester zijn toestellen te gebruiken voor het opnemen van verslagen en het verzenden van bevelen in verband met den dienst der wateringingen, doch de eerbiedwaardige ambtenaar was er de man niet naar, om zich zoo gemakkelijk te laten wegdringen.

— Ik moet mijn werk doen, want ik ben er verantwoordelijk voor, verzekerde hij. En ik zal het ook doen, tot een hoo-

gere in graad dan gij het mij verbiedt, op zijn verantwoordelijkheid.

Wat wist de genie ook van Vlaanderen waterwegen... Men had het stelsel immers nooit bestudeerd!

— Waar is de ingenieur? vroeg de officier.

— Ik weet het niet.

— En de conducteur...

— Ik weet het evenmin.

De hogere heeren bleken dus verdwenen, maar dit was voor Dingens geen reden om hun voorbeeld te volgen, zelfs al kwam een onder-luitenant het hem gellasten.

Hij bleef dus, doch was geen meester meer in zijn bureel. Ha, hij had dit altijd zoo ordelijk gehouden. Zijn boeken waren netjes ingevuld, zijn papieren lagen zoo gerangschikt, dat hij nooit naar een verslag zoeken moest.

Hij was de voorbeeldige ambtenaar, op wien de oversten steeds rekenen konden, zoo vast als de boeren van 't omringende op Nieuwpoorts sluizen. Hij werd niet alleen geacht, doch ook bemind door zijn personeel.

En nu kwamen daar vreemden, die niets kenden van sassen en verlaten, niets van dit wonderbaar spel der wateringingen, niets van den strijd, welke hier dag aan dag tegen de natuur werd geleverd, ter beveiliging van vruchtbare, rijke landen; niets van gansch de geschiedenis van een polderland, van de eeuwige worsteling tegen overstrooming, en zij behandelden den eerbiedwaardigen ouderling, als een kwajongen! Ze beschouwden het gewichtig bureel, waar het klavier lag van Veurne-Ambachts kanalenstelsel, als een soort van wachthuis, liepen in en uit, speelden met de toestellen, wierpen de papieren en boeken door elkander en herhaalden al maar door, dat de militairen baas waren en het ook toonen zouden en ze de burgers missen konden...

Den 12en kwam het hoofdkwartier te Nieuwpoort aan, maar het «genie» openbaarde zich nog niet. Integendeel twee dagen later kreeg Dingens een zeer zonderling bevel. In de kanalen lagen nog tal van binnenvaartuigen en een wachtmeester der gendarmerie gelastte den sluismeester van hooger hand de schepen onmiddellijk te versassen.

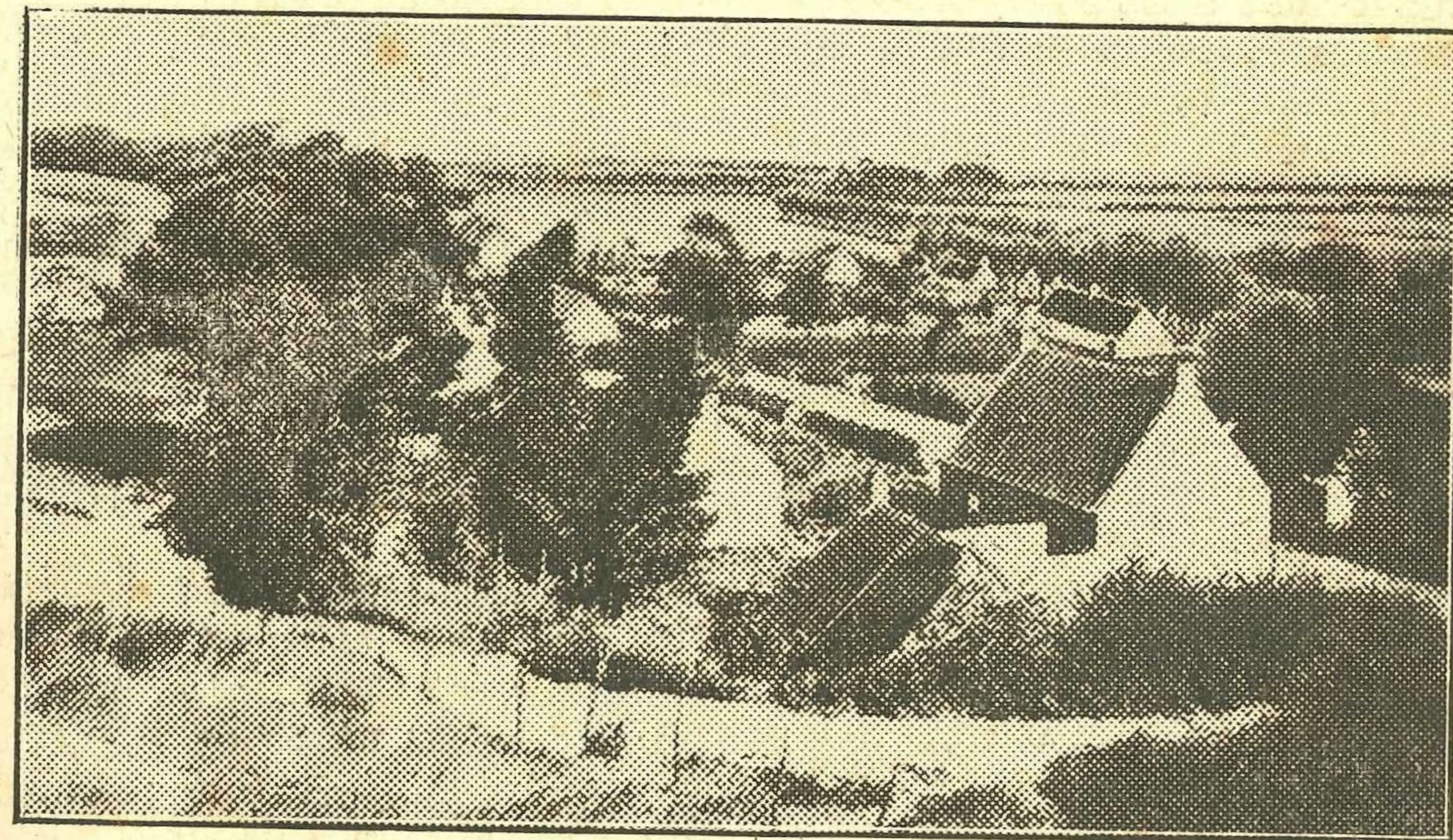
en ze over zee naar Duinkerke en Kales te zenden...

— Over zee? vroeg de sluismeester. Maar die schepen zijn immers niet gebouwd om op zee te varen. 't Zijn binnenschepen... We kunnen ze in het kanaal van Veurne brengen en zoo zullen ze te Duinkerke geraken.

De wachtmeester dacht even na en ging om nieuwe instructies. Hij keerde terug en zei:

— Het order is formeel...

Of het nu binnenschepen waren of transatlantiekers, dat kon zijn oversten niets schelen... Hun order was «formeel», dus moest het uitgevoerd worden. Maar zelfs de overheden van het Belgisch leger kunnen te veel eischen...

Gezicht op den Duinhoek te De Panne

De zeventien vaartuigen waren niet in staat zee te kiezen; verscheidene hadden bovendien geen schipper aan boord... die stond in het leger... en dus moest de vrouw besturen.

Dingens deed het eenige wat er in die omstandigheden gedaan kon worden, telefoneerde naar den maritiemen commissaris om de hulp van een sleepboot, stelde zich in betrekking met den sluismeester van 't oud Veurne Sas, gaf zijn bevelen aan zijn personeel, en de zeventien vaartuigen werden eerst in de voor- en dan in de spuithaven gebracht.

Het genie voor de onderwaterzetting daalde nog altijd niet uit de hogere sferen neer... Wel verscheen er nu een Belgisch officier, die over de kwestie begon. Hij ook had het over de onder-

waterzetting in de richting Oostende en de heer Dingens hield voor hem 't zelfde betoog, als voor de twee Britten! Dan ontwikkelde deze zijn plan voor een overstrooming van het IJzergebied, tusschen de rivier en de spoorlijn Nieuwpoort-Dixmuiden. Hij legde de werking der verlaten uit en duidde de noodige afdammingen onder den spoorweg aan in hoofdzaak dus het project, dat Kogge later te Veurne verklaarde.

De officier volgde aandachtig de gansche bewijisvoering en vertrok dan. Hij achtte het blijkbaar niet noodig zijn naam te noemen of tot Dingens te zeggen, met welk een dienst deze zich in betrekking moest stellen...

En 't was toch omstreeks dien tijd,

dat Lippens op de markt van Veurne tot minister Vandevelde zegde: «Zoo ons leger twee dagen aan den IJzer stand houdt, zal het een wonder zijn». 1)

Onze arme afgemattte soldaten waren intusschen over Nieuwpoorts bruggen gemarcheerd in hun treurigen aftocht, vermengd en gevolgd door duizenden burgers, zooals wij het vroeger beschreven hebben. Maar aan de sassen steeg de verwarring geweldig... Geen «geniale gedachten» nog, doch een heen en weer loopen, een uitvaardigen van bevelen en tegen bevelen. Zoo stond aan de eene zijde van het Gravensas de sluisknecht Theofiel Provost, en een officier gebod hem, onder bedreiging met

(1) Le socialisme international.

den revolver, de brug open te draaien; maar aan de andere zijde bevond zich de sluisknecht Bogaerde, welke op zijn beurt van een legeroverstie de vreeselijke woorden hoorde: « Als ge de brug open durft draaien, schiet ik u dood! »

Nu, een brug moet toch open of toe zijn! Luitenanten, sergeanten en manschappen der genie draafden over en weer, als hadden ze het allen even druk, en menig een vroeg aan het burgerlijk personeel: « Waarom blijft ge hier? Ge hebt er niets meer te maken of te zeggen! Trekt er van door, de militairen zijn nu de baas! »

Maar dan weer kwamen er gewichtige officieren en wilden van den heer Dingens weten hoe men het land onder water zetten kon, en de bejaarde ambtenaar gaf steeds op bedaarde wijze hetzelfde antwoord, ontwikkelde zijn plan... Doch de oversten verdwenen, volgden elkaar op en bevelen tot regeling van den vloed verschenen niet. De sluismeester behield zijn kalmte, tot een der knechten het niet meer aanhooren kon, hoe zijn baas voor de zooveelste maal, zijn plan ontvouwde en uitriep: « Maar mijnheer, hoe wil je nog uw tonge verslijten... Ze begrijpen er toch den aap z'n broek niet van! »

't Was ruw gezegd, als een uiting van verontwaardiging bij deze behandeling welke wel « voor den gek houderij » geleek, doch 't bleek juist uitgedrukt.

En dat de heeren er weinig van begrepen, bewees de geschiedenis met de beruchte « sleutels ». Dit zijn werktuigen om een brug van zijn as af te draaien; dat een leek of een gewoon genie-soldaat zulks niet weet, is te begrijpen, doch waar oversten op dat gebied onkundig zijn en toch aan sluizen baas spelen willen, wordt het geval bedenkelijk...

Genie-soldaten, handelend op een geheimzinnig bevel, want de een wist hier van den ander niet af, waren de sleutels van Nieuwpoort komen halen — natuurlijk zonder den sluismeester iets te vragen — om ze te Rattevalle te gebruiken, wat al een dwaasheid was, daar elke brug haar eigen sleutel bezit.

Een knecht vroeg aan den heer Dingens: « Weet ge, dat ze de sleutels weggehaald hebben? » En deze moest antwoorden, dat hij daar niets van wist...

Alles immers wat men hem zegde, was dat hij maar opkramen kon en hier als het vijfde wiel van den wagen aanschouw werd.

Nu begeerde de genie te Nieuwpoort deze sleutels... en vroeg ze aan den sassenier, die slechts dit bescheid geven kon:

— Ik weet niet maar ze zijn. Uw genie heeft ze gehaald... Mij hebben ze niets laten weten.

Goed... hij moest voor den generaal verschijnen. Deze stond aan de Vladsloovvaart, met aan elke zijde een majoor, doch verwaardigde zich blijkbaar niet, zelf zoo'n burger aan te spreken, want een zijner vleugelladjutanten moest nu aan den heer Dingens vragen, waar de sleutels waren.

— Ik weet het niet!

— Gij moet dat weten!

— Hoe kan ik het weten, als uw genie ze weghaalt, zonder hoe of ba te zeggen?

Hij zag minachtende blikken en liep terug naar zijn bureel.

Meende die overste misschien een rekruut voor zich te hebben? Maar daar snelde een luitenant den ouderling achterna en greep hem vast, roepend: « We gaan u fusiljeeren! »

De sluismeester liet zich door die onbeschofte bejegening en de dwaze bedreiging niet beïnvloeden, nam kalm zijn dienstpjet af, en zei:

— Mij fusiljeeren? En waarom? Ik ben 65 jaar... Ben ik nog een kogel waard? Ge kunt uw vijf centiemmen kruut beter gebruiken, maar ik vrees je fusiljade niet... En waarom moet ik dan sterven?

— Uw onbeleefdheid tegen den generaal; ge zijt weggelopen zonder zijn toestemming.

— O, zoo, is dat een generaal! hernam Dingens. Wel, zeg hem, dat ik maar een kleine bediende ben, maar toch zoo eerlijk als hij. En als het van mij onbeleefd is, weg te loopen zonder toestemming, dan is het van hem nog veel onbeleefder niet zelf tot mij te willen spreken, maar het door een majoor te laten doen!

De sluismeester liet den verblufften luitenant staan, trad zijn kantoor binnen en telefoneerde naar Nieuwendam-

me, waar hij aan den kantonier vroeg, of die iets van de sleutels wist.

— Ja, klonk het antwoord, ze liggen in de schuur van den bruggedraaier van Rattevalle.

De luitenant stond weer aan de deur en zei: « Weet ge nu waar de sleutels zijn? »

— Ja, aan de Rattevalle.

— Laat ze dan halen!

— Kunt ge geen auto missen?

— Neen...

Er stonden aan de vaart zeker vijftien-twintig wagens, deze chauffeur deed een slaapjelt, een ander rookte een sigaret, kortom de auto's waren nu buiten dienst en op een wip kon er een heen en weer zijn.

— Zend een uwer mannen! drong de luitenant aan.

— Maar die kan de sleutels niet dragen; er zijn er zes...

— Dat hij dan een kruiwagen neemt!

— Maar weet ge wel, hoe zwaar zoo'n sleutel weegt?

De luitenant scheen blijkbaar aan een soort van fietssleutel te denken en keek Dingens vragend aan.

— Een sleutel weegt van 450 tot 500 kilo! En zoo zijn er zes... Moet een man die halen? vervolgde de ambtenaar.

De officier der genie wendde zich om en ging heen.

Daar kwam nu weer een kommandant.

— Maar sluismeester, vroeg deze, als ge geen sleutels hebt, hoe kunt ge dan de bruggen draaien?

— De bruggen draaien, maar daarvoor hebben wij geen sleutel nodig. Een sleutel dient niet voor een brug te openen...

Verbazing van dezen anderen officier der genie.

— Allez, laat eens zien, hoe we de brug openen... daar aan de Ieperbrug, zei Dingens tot zijn knechten. Hij zou dus aan de heeren der genie een les geven. Nu ze toch baas wilden spelen, kon zulks te pas komen... maar de kommandant droop beschaamd af.

Vijf minuten later daagde weer een officier op, en sprak op zijn beurt: Als ge geen sleutels hebt, hoe draait ge dan uw brug open? »

Kalm gaf Dingens hetzelfde antwoord en dezelfde aanschouwingsles...

— En moeten die heeren hier meesters zijn? vroeg het personeel onder elkaar.

Daar was men met de beruchte sleutels; de luitenant had dus blijkbaar toch een auto naar Rattevalle gestuurd en thans konden de leden der genie die wonderbare werktuigen van nabij beschouwen.

Altijd nog kwamen er officieren aan den sluismeester vragen, hoe de streek onder water gezet kon worden en deze werd niet moe zijn mededeelingen te herhalen... En dan had men het later in de legerbode over een « geniale gedachte ».

Intusschen was het leger over den IJzer en een sergeant der genie had bevel een der bruggen op te blazen.

Hij plaatste dynamiet. Dingens, die niet tot de genie behoorde, zag toch duidelijk, dat de operatie niet gelukken zou.

— Moet die brug zoo springen? vroeg hij.

— Natuurlijk!

— Nooit! Waarom draait ge ze niet liever af...?

Maar de genie kende natuurlijk al zulke aangelegenheden beter dan een sluismeester... en driemaal ontstak de sergeant de lading, en drie maal ook mislukte het vernielingswerk, tenminste dit was niet doeltreffend.

Nu openbaarde zich al duidelijker en duidelijker vijandschap tegen het personeel. Zoo verbood men dit brood te halen in een winkel over de sassen. In de woning der bedienden speelde men onbeschoft den baas. 't Was hier overal een wanordelijke boel.

Vroeger hoorden we reeds, hoe de genie de merkwaardigste monumenten van Nieuwpoort opblies, ook al zonder beleid of logiek...

Zoo liet ze den Tempelierstoren staan, maar de eerwaardige vierboet, die in den tijd van Gwijde van Dampierre gebouwd was, moest het ontgelden.

Den 18en begon de vijand Nieuwpoort te beschieten.

On dankis het gevaar, want vooral de sluizen werden het doelwit der Duitsche artillerie, worstelde de heer Dingens met zijn personeel nog tegen de mili-

tairen, om op zijn post te blijven. Soldaten, sergeanten, officieren, de eene goed gemeend, de ander met een geheime bedoeling, een derde uit minachting voor de burgerlijke ambtenaren, riepen voortdurend dat ze heen moesten gaan en het klonk al maar door: «Waarom blijft ge nog? Het is hier gevaarlijk. Waag toch uw leven niet! Bekommer u niet om de meubels, Binnen een week is de slag gedaan en kunt gij terugkeeren! Ge hebt hier niets meer te vertellen, wij hebben den dienst der sluizen overgenomen.»

En toch hechtten allen zich nog aan hun post.

Eindelijk lieten de militairen het niet meer bij woorden, maar volgden er ook bedreigingen. Met de bajonet op het geweer belette men Dingens en zijn mannen nog de sassen te naderen.

Mevrouw Dingens en haar dochter waren inmiddels reeds heengegaan. Toen zij weenend hun woning vaarwel zeiden en afscheid namen van de plaats, waar ze zooveel jaren 't geluk van het stil huiselijk leven genoten hadden, schimpde een luitenant nog: «Moet ge daarvoor zoo krijschen, wij hebben toch ook onze verloofde in Wallonie moeten achterlaten!» Die zelfde officier had van deze goedgehartige menschen de vriendelijkste gastvrijheid genoten. Neen... 't waren geen Duitschers, die zoo spraken, maar Walen stonden tegenover Vlamingen, wier taal ze niet kenden... En Vlaanderens trouw werd dikwijls met schandelijke achterdocht beloonde! 't Is treurig, maar 't is zoo...

De heer Dingens hield het nog uit tot Maandag, 19 October... Hij had nu alles verduurd, vernederingen, bedreigingen, scheldwoorden. Men dreef hem weg... Om 3 u. 10 zei hij, tot zijn personeel: «We gaan!» Tranen welden in zijn oogen, en, al deed de bejaarde ambtenaar zijn best om zich goed te houden, toch trilde een snik in zijn stem.

Theofiel Provost, een der sluisknechten begaf zich naar zijn woning tusschen het sas van den IJzer en dat van Nieuwendamme. De vijand bombardeerde hevig. Gramaatscherven sloegen stukken van het huis. Van Lombardzijde braakte een mitrailleur kogels naar de bruggen. Provost sprong in zijn kelder, waar zijn vrouw en negen kinderen

zaten, met de familie van Quyo, den sasmeeester van Nieuwendamme en het gezin Constant Dujardin, samen 13 personen... De lezer hoort hoe dus het sluispersoneel alles trotseerde.

Men moest de wrakke schuilplaats ontvluchten. Provost droeg zijn kinderen over de sluisdeuren.

't Was een vreeselijk tooneel, overal loerde de dood.

Bij het huis van den sluismeester viel zijn vrouw in bezwijming... Eindelijk geraakten de vluchtelingen aan het dok en vonden ze een schuilplaats op het schip van Jules Quit.

Den volgenden dag, omtrent den noon werd dit vaartuig door een shrapnell getroffen, zoodat de luiken in spetters vlogen. Toch konden de mannen nog al de vrouwen en kinderen redden..

Men vluchtte dan naar Groenendijk, en daarna keerde Provost met kloeken moed naar Nieuwpoort terug, altijd weer om zijn taak waar te nemen. Er konden immers nadere bevelen gekomen zijn en het personeel had besloten, in de onmiddellijke omgeving te blijven.

Maar soldaten dwongen met de bajonet den trouwen sluisknecht rechts omkeert te maken en, met woede in 't hart, begaf Provost zich dan naar Oost-Duinkerke.

De heer Dingens verbleef nu te Coxyde, nog altijd ter beschikking van de overheid, zoo deze hem riep.

Aan het dok en 't Oud Veurne-Sas had de sassenier Beke al niet meer geluk. Evenmin als zijn collega's, dacht hij er aan zijn arbeid te laten staan. Hij verrichtte zijn dienst in al het gewoel der soldaten en onder de granaten. Zijn vrouw en kinderen verbleven even verder te Groenendijk, waar de heer Beke insgelijks den nacht doorbracht. Dikwijls reeds was hij door soldaten met wantrouwen bekeken. Eens werd hij opgehouden..., daar aan den Meiboom fusilleerde men de twee Belgische militairen, waarvan wij hooger spraken. Toen die terechtstelling geëindigd was, begaf Beke zich naar het sas, maar een legeroverste vroeg hem barsch: «Wat komt gij hier alle dagen doen?»

De sassenier sprak van zijn werk, maar kreeg dit verbluffend antwoord: «Ziet, dat ge hier nooit meer passeert, of ik doe u aanhouden!» Wat kon de

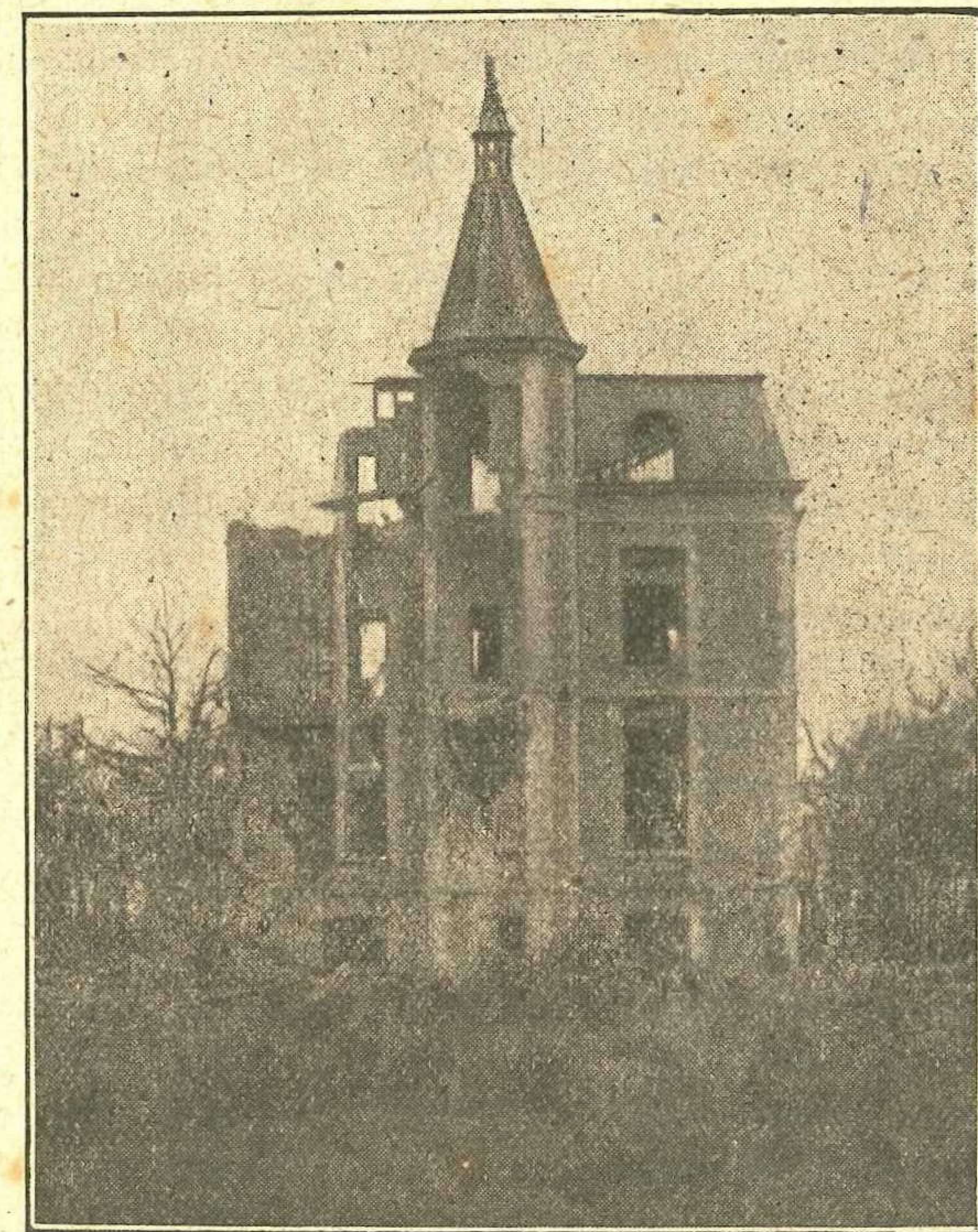
trouwe ambtenaar nu anders dan weg te blijven? Zoo verjoeg men nog een plichtvol mensch, die in de benardste oogenblikken de gewichtigste diensten had kunnen bewijzen. De heer Beke vestigde zich daarna te Oost-Duinkerke, eveneens klaar om dadelijk terug te keeren, als men hem ontbood, en te midden van het gevaar, want als door een wonder ontsnapte hij later met zijn gezin aan de ramp, welke wij hiervoren te Oost-Duinkerke beschreven.

De genie had nu haar zin: een trouw korps bekwame bedienden was brutaal verjaagd. Alleen dwaalde nog rond de

linie, eindelijk de spoordam. De keizer kwam naar Vlaanderen... We zagen den overmoedigen vijand Ramskapelle binnendringen en generaal Wielemaus aan den Koning te Veurne het bevel tot een algemeenen terugtocht voorleggen.

De gansche verdediging waggelde, kraakte. In slijk en bloed vielen de afgematte uitgehongerde mannen, die nog poogden den grauwen vloed terug te werpen...

Een redmiddel was er: het water. Eindelijk had zich het genie geopenbaard, dat wil zeggen, men moest, nadat men het uitgelezen personeel, met

Het kasteel van Houthulst na de eerste beschieting

sluizen een schipper, zekere Geeraert, die vriendschap gesloten had met de soldaten, maar hij behoorde niet tot het personeel.

We hebben uitvoerig beschreven, hoe kritiek de toestand van ons leger werd.

De Duitschers drongen eerst bij Tervate over den IJzer, dan ook bij Schoorbakke en de Uniebrug. In hevige tegenaanvallen vielen duizenden onzer helden-martelaars. Kompagnie's moesten regimenten weerstaan... We herinneren aan Lombardzijde, den grooten Bumburg, Sint-Joris, Schoorbakke, Tervate, de petroleumtanks, de hoeven Van der Woude en den Toren, Dixmuiden; dan werd de smalle Beverdijk de schamele

den bekwamen heer Dingens aan het hoofd, als boeven wegegjaagd had, de hulp inroepen van een garde der wateringen, die, hoe bedreven ook in zijn dienst, niet aan de sassen verbonden was.

We herinneren ons hoe Kogge op Zondag, 25 Oktober geroepen werd, hoe hij op Maandagavond naar het Oud-Veurne-sas ging... Maar de deuren sloegen toe en het was een vreeselijke teleurstelling... en voor het worstelend leger tje zeker nog wel een heel wat ernstiger gevolg, dat men nu tot Dinsdagnacht wachten moest, alvorens men verder werken kon... En de nood klom zoo hoog: in de moeren langs de Beverdijk en den

spoordam lagen de gewonden te kermen en in de slijkerige loopgraven beefden van honger en koude, van koorts en uitputting de arme jongens, die telkens maar weer in het vuur gedreven werden om het dreigend gevaar te bezweren.

Ha, had men den heer Beke niet verjaagd, den sassenier van 't Oud Veurne-Sas, dan ware er geen kostbare tijd verloren gegaan, uren van leven en dood voor onze troepen, voor ons bestaan... want de sluismeester zou dadelijk gezegd hebben, dat er haken waren om de deuren vast te leggen, of had een spie tussen de deuren gestoken... Maar Beke was immers als verdachte weggejaagd en terwijl men daar aan de verlaten zat te sukkelen, werd de toestand tussen den IJzer en den spoordam steeds bedenkelijker.

Men kon de natuur niet dwingen, neen, doch had men dadelijk het plan uitgewerkt, zoo dikwijls door den heer Dingens voorgesteld, zou de toevoer van water door de Noordvaart veel grooter zijn geweest. We hebben echter gezien, hoe de hoofdsluismwachter behandeld werd... En toch moest men zijn aanduidingen volgen. Langs 't Oud Veurne-Sas zou de onderwaterzetting niet vlug genoeg gaan... Bij wien berustte eigenlijk de hoofdleiding van de gansche operatie? We weten het niet... (1) Reeds hadden de Franschen een gedeeltelijke overstroming te weeg gebracht bij Nieuwpoort door met de kreek van Nieuwendamme den Sint-Jorisvolder onder water te zetten. De mededeelingen, zoo dikwijls door den heer Dingens herhaald, moeten ten slotte toch bij « het genie » van het hoofdkwartier geraakt zijn, want zekeren dag kreeg de sluismeester te Coxyde bezoek van majoor Van Troyen, die hem zeide: « Wij hebben alles gedaan, wat ge geboden hebt. Mogen we nu water steken? »

— Is er geen enkel gat onder den spoordam overgeslagen? vroeg de heer Dingens.

— Neen... wij hebben een man gevonden, die ons hielp.

(1) Welk een verwarring in alle verslagen. Nu eens wordt Kogge als de sluismwachter van Nieuwpoort voorgesteld en hij was opzichter der wateringen. Dan weer heet Geeraert sluismeester, en hij was schipper. We krijgen den indruk dat men in min of meer officieele mededeelingen die verwarring verduiken wil.

Die man was Kogge.

— Ja, dan kunt ge water geven, als ge nu maar goed oplet, dat er in den dam geen zuiger komt, waar 't water doorheen zijpelt... want die dam is niet gelegd als zeedijk. En vindt ge een zuiger, doe dan niet als de boeren, welke hem willen stoppen aan den kant van het water.

Onbegrijpelijk is het, waarom het hoofdkwartier nog niet den hoofdsluismwachter bij zich riep... 't Was blijkbaar een te eenvoudig middel.

Den 21n Oktober wilden Dingens en zijn personeel nog eens terugkeeren, maar werden door de schuilmwachters, bajonet op het geweer, teruggejaagd.

Ook de heer Beke sloop nog naar het Oud Veurne-Sas. Hij zag daar de soldaten in de putten zitten met den reep in de handen, zooals wij beschreven hebben; dat was dus Dinsdags...

— Pas op, waarschuwde de sassenier nog, dat gij niet met touwen en al uit uw put vliegt, want hij kende de kracht van den vloed!

Doch hij mocht er zich immers niet mee bemoeien, hij was verjaagd en met aanhouding bedreigd.

Intusschen bleek het, dat het Oud Veurne-Sas niet genoeg water gaf; de siphon van de Kruisvaart was te smal. En men moest dan toch zijn toevlucht nemen, tot de verlaten aan de eigenlijke sassen, en wel tot de verlaten der Noordvaart, die dertien maal meer water gaven. Dit gebeurde den 29n Oktober, in alle haast, onder den hooggeklommen nood, terwijl Dingens reeds op 10 Oktober dat zelfde plan aangeduid had... En riep men den bijstand in van den hoofdsluismwachter, van den man, die hier met de kostbaarste raadgevingen het veege land helpen kon? Neen, men wendde zich tot Geeraert, die daar goed bevriend was geworden met de Fransche soldaten, tussen deze leefde, doch nooit tot het sluispersoneel had behoord. Men moest het maar afwachten of hij bekwaam was... terwijl men den zekeren weg had kunnen volgen. 't Viel goed uit en Geeraert hielp en bleef onder de granaten te Nieuwpoort.

't Is een treurige bladzijde der geschiedenis van het IJzerland, welke wij hier ter wille van de waarheid schreven. Wat al verwarring, aarzelingen,

verdeeling van gezag, tijdverlies. En toch stond er zooveel op het spel. En dan schrijft men later over geniale gedachten... 29 Oktober ... de verlaten van de Noordvaart geopend, om het laatste redmiddel aan te grijpen, het machtig wapen in zijn volle kracht te hanteeren.. En we weten hoe het toen aan den spoordam toeging, hoe Belgen en Franschen weggemaaid werden in de hope-looze verdediging van het terrein, en de Duitsche officieren reeds een blik in 't beloofde land sloegen, ginds waar Veurne lag te rillen in bange afwachting. O, had voor dien tijd reeds de vloed het land tussen IJzer en spoordijk overstroomd!

De IJzerslag eindigde plots... We zagen den vijand terugvluchten... Admiraal von Schroder kwam in die dagen naar Slype en wilde van den veldwachter Van Houtte weten, welk middel er was, om het water weg te krijgen, maar de eenvoudige ambtenaar gaf een goed antwoord, toen hij zegde: « Dat kan alleen de ingenieur te Nieuwpoort ».

Ja, von Schroder moest het ook begrijpen, dat Nieuwpoort de sleutel was, « den sleutel had in de hand, om het water te brengen over het land. »

Maar de man, die den sleutel jaren lang stevig vastgehouden en met zooveel bekwaamheid gehanteerd had, werd door onze overheid miskend en verjaagd. 1)

De lezer herinnert zich hoe de naam van den stoutmoedigen kommandant Thys aan die overstroming verbonden is; deze officier kon zich later door een onderaardsche gang naar de sassen be-geven.

Al was de IJzerslag dus feitelijk geëindigd, toch bleef de bedrijvigheid nog levendig op twee punten en wel aan 't eind van den cirkelboog door het front gevormd, voor Nieuwpoort en Dixmuiden.

Lombardzijde was in die dagen nu

(1) Wij meenen nu ook een andere legende te niet gedaan te hebben, deze, dat het sluispersoneel gevlucht zou zijn. Ja, die laster werd verbreid en de trouwe kerels hebben daaronder veel geleden. Het is ons een groote voldoening hier de waarheid te kunnen getuigen en deze plichtvolle Vlamingen te verdedigen, ofschoon gansch hun gedrag ook hun eigen verdediging is. Het militarisme mocht waarlijk wel met wat meer bescheidenheid over den oorsprong der onderwaterzetting spreken.

aan de onzen, dan aan de Duitschers. We hebben de tooneelen van dit dorp beschreven tijdens de eerste episode van den IJzerslag. Er waren na de eerste vlucht nog veel bewoners in de gemeente gebleven en zij namen bij hevige beschieting den wijk naar de tuinierspostjes gelijk men zegde, waar ze een schuilplaats zochten in de aardappelkelders.

Daar ook lag 't aloude Prinsenveld, genoemd naar prins Maurits van Nassau, en waar in vroeger tijd een eenzaam en zwart kruis stond, herinnerend aan den slag van 1600. Bij 't bouwen van villa's groef men nog dikwijls wapenen, gordelriemen en andere uitrustingsstukken en zelfs menschenbeenderen op...

De slag van Nieuwpoort vond zijn aanleiding in de schade, welke de Hollanders ondervonden van de Duinkerker zeeroovers, die niet alleen de vaartuigen namen, maar ook het scheepsvolk vermoordden.

« Deze piraten namen vele visschers », zegt de historieschrijver Van Meteren, « en eenige verbrandden zij, andere zonden zij, en de andere visschers nagelden zij onder in de schepen, boorden er gaten in en lieten ze zinken; ook waren er twee schippers, die niet verder in het schip wilden gaan, om aldus vermoord te worden; dan namen de roovers deze schippers en nagelden ze dwars kruisgewijs over elkander, met nagelen door handen en voeten en lieten ze toen zinken. »

Dat was in de 16^e eeuw... Nu in de 20^e waren de Duitschers reeds bezig om ons Zeebrugge tot een piratenhaven in te richten...

De Hollandsche regeering, die schatten uitgeven moest, om de koopvaardij-schepen te laten begeleiden en haar visschers te beschermen, besloot in 1600 een leger naar Vlaanderen te zenden om Duinkerke te veroveren. Prins Maurits van Nassau, zoon van Willem den Zwijger, stelde zich aan 't hoofd der scharen; 't was een roekeloos stuk, dat hij zelf ontraden had, want men moest dwars door een vijandelijk land, het onze, dat nu onder de aartshertogen Albertus en Isabella stond, welke oorlog voerden met de Noordelijke Nederlanden.

Prins Maurits begaf zich toch op weg.

Den 17en van Zomermaand verliet hij 's Gravenhage en den 19en kwam hij in Zeeland aan. Mannen, paarden, kanonnen, munitie en allerlei materiaal waren ingescheept op meer dan 800 schepen. Die grootte vloot lag nu voor Rammekens bij Vlissingen; maar daar de wind uit den verkeerden hoek woei en men niet naar de Vlaamsche zeekust stevenen kon, besloot de aanvoerder naar den overkant der Schelde te varen en bij Filipinne te landen.

En nu ging het met 12.000 man te voet en 2000 te paard naar Eeklooo, vandaar naar Male, langs Brugge, vanwaar de Spanjaarden dapper naar het leger schoten, doch met geringe schade, en zoo bereikte men Oudenburg, welks schans Maurits stevig deed bezetten. Vervolgens begaf hij zich naar Oostende. Hij nam de schans van Albertus, legde garnizoen te Plasschendale, Snaaskerke en Breedene en rukte den laatsten van Zomermaand naar Nieuwpoort op. Bij Leffinge stak hij de vaart over. Met drie stukken geschut veroverde hij een sterkte bij den vuurtoren en ook de schans van Nieuwendamme werd door den vijand verlaten. Den 1en van Hooimaand (Juli) kwamen honderd schepen met leeftocht de haven binnen; twee derde van het leger kampeerde aan de Westzijde van de haven en een derde aan de Oostzijde.

Intusschen rustte ook de aartshertog zich toe, om Maurits aan te tasten: maar de Spanjaarden, die reeds lang geen soldij ontvangen hadden, waren aan 't muiten geslagen.

Albertus gelukte er in het verzet te bezweren en, nadat zijn gemalin te paard voor de troepen was verschenen en gezegd had, dat ze liever haar juweelen verkoopen zou, dan te dulden, dat de krijgslieden geen soldij ontvingen, trok het leger met kloeken moed op.

Prins Maurits vernam met schrik dien ommekeer; hij had zich nog niet verschanst en reeds naderde de vijand, die Oudenburg veroverde. Haastig zond hij een bende naar de brug van Leffinge om er den tegenstander op te houden, maar deze afdeeling werd uiteengeslagen, en vluchtelingen brachten de onrustwekkende mare naar Nieuwpoort.

Maurits verbood hun « op den hals » er iets van te vertellen en zond hen met

een jager naar de vloot, om het nieuws der nederlaag geheim te houden. 1) Hij gellastte, dat de schepen in zee zouden steken. Daardoor ontnam hij aan zijn mannen elke gelegenheid tot vluchten, want 't Hollandsch leger was nu ingesloten, door de zee, de haven van Nieuwpoort, den IJzer ... en den vijand. En zoo kon hij voor den slag zeggen: « Ge zult heden onze overwinning bevestigen, want zoo ge vlieden wilt, moet ge eerst de zee uitdrinken. Een deel der troepen moest over de haven gebracht worden en van op den bekenden vierboet bestudeerde de bevelhebber deze beweging en ging hij ook alle andere noodige maatregelen na. Hij had gaarne gezien, dat zijn broeder, graaf Hendrik, nog maar 16 jaar oud, ook naar de schepen had willen gaan, met eenige uitheemsche prinses, maar deze weigerden.

Het leger werd opgesteld op het strand en in de duinen.

De Spanjaarden hadden bij Leffinge geen kwartier gegeven, maar de gevangenen onbarmhartig gedood, om er geen last van te hebben. 2)

Zondag, 2 Juli, 1600 stonden de beide legers tegenover elkander.

't Was geen nieuwe krijgsmethode, welke de Engelschen nu in October 1914 volgden, toen ze van uit zee de Duitschers bij Slype, Westende en Lombardzijde beschoten, want ook in Juli 1600 richtten de Zeeuwsche oorlogschepen hun vuur op de troepen van Albertus, die van op het strand liet antwoorden.

De slag ontbrandde na den middag.

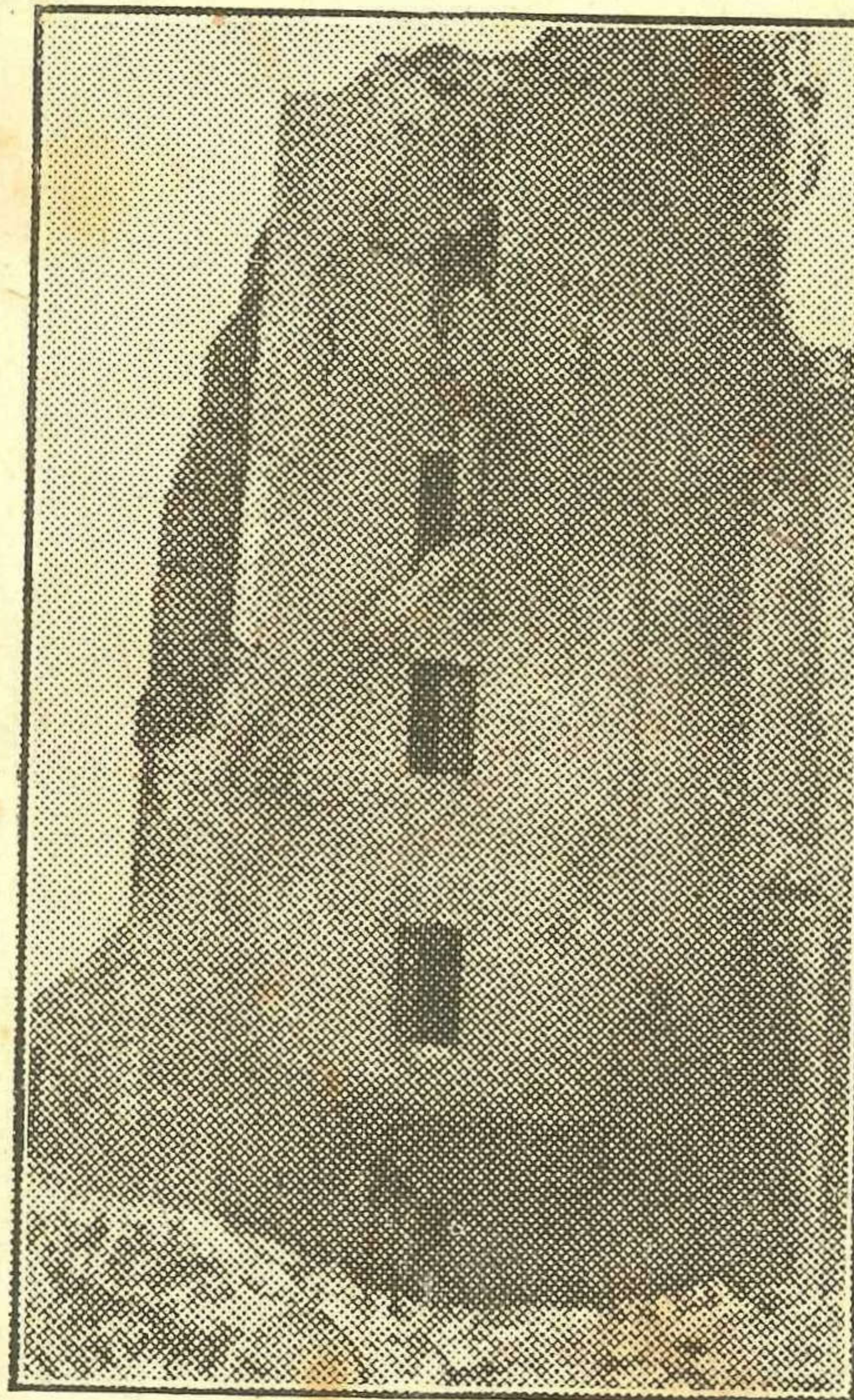
De hoofdworsteling had plaats tusschen Westende en Wilskerke, en duur-

(1) Er is niets nieuws onder de zon, zooals het spreekwoord zegt. In Augustus 1914 kwamen er te Antwerpen ontsnapte soldaten der Luiksche fortten aan, moedige kerels, die met het kruis nog op 't gelaat en in de wenkbrauwen, door de vijandelijke linies geslopen waren en zich nu dadelijk bij de legeroverheid aanmeldden. Om zeker te zijn, dat zij het nieuws van den val der fortten niet zouden verbreiden — wij leefden toen immers nog in den roes der overwinningen — werden deze soldaten eenvoudig voor eenigen tijd in de gevangenis der Begijnenstraat gestopt, en hadden ze het pijnlijk en vernederend gevoel, als deserteurs beschouwd te worden.

(2) Weer mogen wij zeggen: « niets nieuws onder de zon ». Meer dan 3 eeuwen later deden de Duitschers soms niet menschelijker. Men denke aan hun raid op Dixmuiden en we zullen straks hooren, hoe ze ook bij Lombardzijde weerlooze Franschen vermoordden.

stuiven van 't zand en 't heen warrelen van den rook.

De hoofdworsteling had plaats tusschen Westende en Wilskerke, en duurde drie uren, met wisselende kansen. Drie maal schenen de Hollanders geneigd om op de vlucht te slaan... maar Maurits dapperheid deed hen stand houden. De prins rende met een pistool in de hand aan 't hoofd eener afdeeling ruitrij op den vijand in. Aan de andere zijde gaf Albertus eveneens blijken van grooten moed, gedurig voor de slagorde

De Tempelierstoren van Nieuwpoort na de eerste beschieting

op en afrijdend en zelfs vechtend met muitende troepen, waarbij hij met een hellebaard in 't aangezicht gekwetst werd, daar hij zonder helm reed om bekend te zijn.

Een geweldige charge van Maurits joeg eindelijk de Spaanschen op de vlucht- en over Vlaanderens duinen en polders zonk de avond neer...

De Aartshertog was op het punt van gevangen genomen te worden; reeds had men zijn paard bij den toom vast;

eerst herkende men hem niet, omdat hij gedurende den slag van ros veranderd had en waarschijnlijk ook van wapenrusting, daar hij nu een bruin paard bereed, en door een oud, zwart harnas gedekt was.

Hij, die het paard des hertogs aangreep, werd echter met een spies doorstoken, en een Vlaamsch edelman, Kabbelliau geheten, doodde met zijn vuurroer ieder die den Aartshertog naderde, doch Albertus alzo reddende, bekocht hij zijn trouw met den dood.

Maurits verloor 2000 man en de Aartshertog vijf en twintig honderd, « behalve die in de moerassen vermoord waren » zegt van Meteren, « en van de wonden stierven. » 's Anderdaags doorstaken de Schotten (die onder Maurits dienden) en anderen omtrent dertig of veertig gevangenen uit weervraak voor hun door de Spaanschen vermoorde makkers bij Leffinge.

Al het geschut van den Aartshertog werd genomen; ook zijn strijdros, dat, helder melkwit was en in zuiverheid en snelheid geens gelijken had.

« Toen prins Maurits de gezegende uitkomst van dien hachelijken en bloedigen strijd zag, steeg hij van zijn paard, en knielde op het slagveld neder om God te danken ».

Hij bracht den nacht te Westende door. En wij lezen verder :

« Op den dag, volgende op dien der overwinning werd een plechtige Dank- en Bededag gehouden. Maurits begaf zich naar Oostende, en verscheen met de Staten in de kerk, waar de predikant Joannes Uitdenboogaerd, eene treffende leerrede over een gedeelte van den honderdste Psalm hield ».

De tocht naar Duinkerke werd echter niet voortgezet en te Oostende scheepte het leger weer voor Nederland in.

Heeft het « Prinsenveld » bij Lombardzijde ons wat ver gevoerd, het is toch eigenaardig de gebeurtenissen te kennen van dit gewest, waar 't verleden opnieuw heden werd.

We zeiden hiervoren, hoe de sluizen bij Nieuwpoort een allergewichtigst punt waren, en zij niet konden door

Afl. 24 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel

Afl. 24

« Het Bloedig IJzerland »

Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH E AFLEVERING

4 Juli 1920.

het water afgesloten worden; immers lagen daar de duinen en was ook de weg Oostende-Nieuwpoort buiten 't bereik van een vloed, — zooals de sasmeester Dingens het reeds aan Britsche officieren had verklaard.

Ons hoofdkwartier besloot een poging te wagen, om voor de sassen een bruggehoofd te vestigen : daartoe was een aanval op de Duitsche stellingen Lombardzijde-Nieuwpoort noodig.

Deze taak werd opgedragen aan het 7e linieregiment.

Deze troepen hadden reeds een gewichtige en moeilijke rol vervuld. Het lag in vredestijd te Antwerpen in garnizoen, stond onder bevel van kolonel Bernheim en vormde met het 27e, onder luitenant-kolonel Lebacq, met een groep artillerie, de 7e gemengde brigade. Deze bevond zich in de eerste weken aan de Geete en rond Leuven en nam dan vooral aan de uitvallen bij Antwerpen deel. Ze leed zware verliezen bij Haacht en Tremeloo. Den 7en September nam luitenant-kolonel Delobbe het bevel over. Den 9en September veroverde de 7e brigade Aarschot, en den 10en drong ze tot bij Leuven door. Weer bloedde ze hevig. Zij kreeg bevel terug te trekken en de overgangien van de Demer te verdedigen. Bij de belegering van Antwerpen streed ze bij Bonheiden en Kathelijne-Waver, tot ze den 2en te Kontich kantonneerde.

Van 4 tot 6 September waren beide regimenten bij Pullaer-Lier in den slag met de Engelsche marine-fusiliers. In den nacht van den 8en op den 9en gingen ze bij Sint-Anna de Schelde over en trokken af langs Beveren-Waas en Vracene, door het gebombardeerde Moerbeke, langs Elekloo, en dan naar Veurne. De brigade was zoo gedund, dat men op 14 October de twee geteisterde regimenten tot een versmolt.

Het 7e linie hield nu de wacht te Mannekensvere en aan de Uniebrug. Wij hebben het daar in een verschrik-

kelijke worsteling gezien en ook bij de herneming van Ramskapelle.

In den slag van Sint-Joris vernam het regiment, dat de Koning zijn vaandel had gedekoreerd met de Leopoldsorde en den 3en November riep de vorst deze dappere troepen naar Veurne. Hier werden ze op de Markt in carré opgesteld. Daar stonden de mannen nog met den stempel van het lijden, van al de ontbering op het wezen... En wat waren de rangen gering! Drie maanden geleden was het pas, dat de klokken alarm sloegen, en de soldaten naar hun garnizoen snelden... Nog zagen ze Antwerpen in al zijn bloei en luister... nog heerschte de hoop dat de storm voorbij zou slaan. 't Ging alles zoo snel... En nu... Dacht men hier te Veurne niet aan de makkers, gevallen langs de Demer en Dyle en Nethe, aan al die verdwenenen, verminkten; en nog bloedden de vreeselijke wonden van den IJzer...

De Koning spelde het kruis der Leopoldsorde op het vaandel, en hield een toespraak... 't Was een plechtige stonde. Men leefde nog in de dagen, toen de onzen werkelijk als broeders naast elkander streden. Vlaamschhatende kringen hadden nog geen gelegenheid gehad hun gal uit te spuwen, hun noodlottig werk te verrichten, dat later zoo veel soldaten ontmoedigde, zooveel verbittering wekte, het geloof in 't vaderland schokte. Men had den Vlaamschen trouw nog niet aangerand of verdacht gemaakt, nog geen stelsel van begunstiging kunnen invoeren. Havere, allen, die daar rond onze regeering fladderden, toonden nog geen overmoed. Ze waren te angstig nu, verbeidend den uitslag van het drama aan den IJzer.

En onze soldaten stonden daar, ernstig, gevoelend al het tragische en toch sublieme van deze plechtigheid, het huldigen van hun martelaarschap en hun dapperheid tevens... het herdenken van hun kamaraden, die zoo jong ter eeuwige ruste waren gedaald...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIJWEPPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORDAAN IS HET „RHEINLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel